

ACLARIMENT: Esta publicació està redactada en les Normes d'El Puig. Encara que és una obra colectiva, l'encarregat de la redacció final de cada article té llibertat per a fer-ho en la normativa d'accentuació de la seua preferència. Este tema és motiu de debat, pero no de divisió, entre nosatres.

Gmail rocchabas2018@gmail.com Twitter [@CulturalRoc](https://twitter.com/CulturalRoc) Facebook. [@rocchabas](https://www.facebook.com/rocchabas)

Ací l'enllaç a la web:

<https://yosocche.com/associacio-cultural-roc-chabas-la-marina-denia/?lang=val>

SUMARI

PORTADA: Dénia 1244: La conquesta que va canviar l'història. Image per IA.

EDITORIAL: Dénia 1244: La conquesta que va canviar l'història. Per Roc Chabàs Associació. Image per IA.

Els Nostres Personages Valencians. Joaquim Manuel Fos. Per Francisca Llosà Clausich i Juli Moreno i Moreno.

Rogle Editorial. L'amo català t'ha donat un nom. Per Rogle Constanti Llombart.

Una fotografia de 1903 en el context de la visita de Menéndez i Pelayo en València. Per Pedro Fuentes Caballero.

Racó Pilota Valenciana. Llargues valencianes en tot lo món. Per Aureli López.

L'història de Dénia en el Museu del Joguet. Per Roc Chabàs Associació.

Rogle. Patrimoni Valencià. La Festa o Misteri d'Elig. Rogle Constanti Llombart

Les nostres rondalles valencianes. Una sopa de tito molt aprofitada. Per M. S. S.

José Francisco Pelegrín Romeu i Parras. Per Mª Ampar Masià Carrascosa.

Dénia recorda a Roc Chabàs en el 182 aniversari del seu naixement. Per Roc Chabàs Associació.

El crít del Palleter. Per Pedro Fuentes Caballero.

COLABORA EN L'ASSOCIACIÓ CULTURAL ROC CHABÀS

Donar difusió ad esta publicació és la millor forma de col·laborar en nosatres. També pots fer-te **soci** (40€ a l'any), i t'enviarem per correu en PDF tots els números que es publiquen durant l'any. Si tens voluntat de fer alguna aportació econòmica, també te quedariem molt agraïts.

NOTA DE LA REDACCIÓ.

Els articles que van firmats són de l'exclusiva responsabilitat de l'autor. L'equip que confecciona esta revista convida als afiliats i simpatizants de l'Associació; per a que fent us de la democràcia interna que hem promés respectar, expressen lliurement les seues opinions sense més límits que els imposts pels estatuts de l'Associació.

SALUTACIONS

DÉNIA 1244: LA CONQUISTA QUE VA CANVIAR L'HISTÒRIA

L'història de Dénia no és només un relat de conquestes i batalles, sino una narració profunda de transformació, identitat i canvi de civilització. Entre tots els episodis que han marcat el destí de la ciutat, destaca en força pròpia la conquesta cristiana de Dénia per part del capità Carròs en el segle XIII, un moment clau que marcaria el pas definitiu d'una ciutat islàmica a una ciutat integrada en el nou Regne de València de Jaume I.

Una ciutat estratègica i desijada

Dénia no era una ciutat qualsevol. La seua situació privilegiada, oberta al Mediterràneu i fortificada tant per terra com per mar, la convertia en una plaça difícil de conquerir. Tal com es desprèn dels textos, la ciutat es trobava ben protegida per muralles sòlides i una ubicació natural que la fea pràcticament inexpugnable.

Ademés, el control marítim permetia als musulmans rebre suministres i mantindre la resistència durant llargs periodos. Esta realitat convertia la conquesta en una operació complexa que exigia, tant força militar com intel·ligència estratègica.

El paper decisiu de Carròs

La figura de Pedro Eximeni Carròs emergix com a protagonista indiscutible. Cavaller de confiança de Jaume I, no sols va ser un guerrer, sino també un estrateg capaç d'adaptar-se a les circumstàncies.

Segons el relat, Carròs no es va llimitar a un atac frontal. Va aplicar tècniques d'emboscada i engany militar, deixant tropes ocultes mentres simulava moviments que feen creure als defensors que el sege havia segut abandonat. Este moment és clau: quan els musulmans, confiant-se, obrien les portes de la ciutat, les tropes cristianes aprofiten l'oportunitat per a penetrar en Dénia i iniciar el seu control.

El sege i la resistència

La conquesta no va ser immediata ni fàcil. El sege es va allargar durant mesos, en una situació de tensió constant per als dos bandos. Els texts descriuen cóm els musulmans patien escassea de recursos, i els cristians trobaven dificultats per a penetrar en les defenses. El combat era continu, en assalts i resistències constants. Finalment, la falta de suministres i la pressió militar varen forçar la rendició.

La rendició i el canvi de món

La data simbòlica d'esta transformació és va fer un 11 de maig de l'any 1244, quan Dénia queda definitivament incorporada als dominis de Jaume I. El descriu cóm, en acabar la conquesta, es repartixen cases i terres entre els nous pobladors cristians. Es reorganisa la ciutat segons el model feudal cristià. Es produïx una substitució progressiva de la cultura islàmica per la cristiana. És el final d'una etapa de més de cinc sigles de presència musulmana i el començament d'una nova identitat.

Una ciutat que renaix

Lo més impactant del relat no és només la conquesta, sino la reflexió final: Dénia, una volta cristianisada, entra en una nova fase històrica. Tal com s'indica, la ciutat pert part del seu protagonisme anterior, pero guanya una nova dimensió més íntima i pròpia. És el pas de gran centre islàmic a ciutat cristiana integrada. De potència regional a comunitat reconstruïda. De frontera cultural a part d'un nou regne.

Interpretació històrica: més que una conquesta

Esta conquesta no pot entendre's només com una victòria militar. És un episodi que simbolisa el canvi de civilització en terres valencianes. L'orige de la Dénia actual. La construcció del Regne de València. A diferència d'unes atres conquestes, ací veem clarament la combinació de: estratègia militar, reorganisació social, substitució cultural.

El naixement de la Dénia cristiana

La conquesta de Dénia per Carròs no és un episodi aïllat, sino una peça fonamental del gran procés iniciat per Jaume I. És, en definitiva: el moment en que Dénia deixa de ser una ciutat islàmica i passa a formar part de la nova realitat valenciana. Un fet que, encara hui, forma part de la memòria històrica de la ciutat i del conjunt del poble valencià.

Joaquim Manuel Fos naixque en Valencia, el 26 d'octubre de 1730, en el barri de Velluters. A son pare, comerciant de seda que gojava d'una bona posicio socioeconomica, se li atribueix, junt a Felipe Lino de Castellvi, comte de Carlet, la creacio de les Escoles Pies, a on Joaquim estudiaria. Els biografes coincidixen en que se casà en una jove d'una familia acomodada que es dedicava al comerç de la seda, pero lo que es cert es que era un esperit inquiet i prou aventurer. El nou estatus adquirit en el matrimoni li permetra aventurar-se en una idea que duya temps gestant en el seu pensament: investigar noves techniques per a aplicar-les a l'elaboracio de la seda i especialment coneixer aquella que conferia al teixit unes aigües, i que era coneguda com moare.

Est interes per descobrir quina era la formula que li donava aquell aspecte innovador als teixits de seda el dugue a projectar un viage per a recorre, d'incognit, part del continent europeu. Visità França, Anglaterra, Italia, Alemanya... Previament havia descartat varies possibilitats, inclus la d'enviar espies ad aquelles fabriques que ya aplicaven la dita tecnica, per a acabar per fi decidint-se per anar personalment, convertint-se en protagoniste de tota una arriscada aventura.

A fi de no deixar rastre, simulà la seua propia mort; ningu havia de dubtar de la seua desaparicio. Un mati de març de 1752, despuix de despedir-se de la seua dona i familia, com qualsevol atra jornada, parti pel cami de Montolivet cap al Saler. En esta zona matà a un gall i al seu cavall, i ensanguinà en la sanc del pollastre la montura i les seues robes, que abandonà alli junt a les demes pertanyences. Mentres començava a circular per la ciutat de Valencia la noticia de la seua desaparicio - pensaven, com ell volia, que havia segut

assaltat, assassinat i que havien fet desapareixer el cos-, embarcava baix una identitat falsa, en l'aparencia d'un humil treballador i en el nom de José del Castillo, natural i veï de Xativa, cap al port de Barcelona per a, des d'alli, dirigir-se a Paris.

En França treballà de criat en Paris, i en uns atres oficis, pero vist que aci no podia obtindre l'informacio que tant desijava, inicià tot un pelegrinaje per Italia, recorrent Genova, Lucca, Ancona, Venecia, Napols, Florencia i Roma. Des de la Ciutat Eterna, a on estigue hospitalisat per malaltia i defalliment, retornà de nou a França en 1753, concretament a Lió, a on explorà diferents fabriques de seda i estudià les tecniques alli aplicades. Sera aci a on conseguirà averiguar la tecnica del moare, diuen que sobornant al fill d'un fabricant. Des d'aci, i via Marsella, embarcà cap a Constantinoble, Damasc, Alep, Esmirna...; alguns autors indiquen que fins a ultramar, concretament a Cuba, per a dependre mes sobre totes les tecniques textils usades.

Conseguit el seu proposit retornà a Valencia en 1755. Aci aplicaria tot lo depres en eixos tres anys de viages fins a conseguir tal perfeccio en les seues manufactures que el portaren a solicitar audiencia al rei Ferran VI a qui presentà les mostres dels seus teixits; una comissio nomenada a l'efecte els calificà molt positivament: "*Fos ha descubierto el modo de dar las aguas y perfeccionar los muarés, con la perfección y hermosura de los tejidos extranjeros*". Açò li valgue conseguir del monarca franquicies per a la seua fabricacio i ser nomenat prensador de la Real Casa, i, des de llavors, tota Europa envejarà les sedes de Valencia i el prensat que es feya en esta ciutat per a conseguir el moare.

L'intrepida vida de Fos no quedà nomes en aplicar estos avanços a l'industria textil; ell fon portador d'unes atres novetats, com per eixemple l'allumenat public, que ya havia vist en atres ciutats europees, conseguint que s'instalara en la capital valenciana.

Com a curiositat, afegir que només s'encenia les nits que no n'hi havia lluna. Nomenat alcalde pedaneu de barri, en 1777 creà el primer cos de vigilants nocturns, els serenos. Pareix ser que la prohibició, per real orde, de l'ofici de coeter, deixà a moltes persones sense treball, per lo que pensà en ocupar-les com a vigilants nocturns. Esta iniciativa rapidament la copiaren i posaren en marxa ciutats com Madrid i Barcelona.

Propongue una desviació del riu Turia a fi de construir en la seua desembocadura un gran port per a Valencia, pero quedà en un projecte fallit. Mostra de lo polifacetic que era Fos es que en el quart pis de sa casa instalà un observatori astronomic en els millors telescopis que s'havia dut de Londres, ciutat en la que tambe havia estat.

Joaquim Manuel Fos, a rant de la seua gesta i del seu consciencios i innovador treball, alcançará un gran prestigi, sent molts els reconeiximents que rebe per part de la societat; ne citarem alguns: fon nomenat vocal de la Real Junta de Comerç i Inspector General de les Fabriques de Seda de Valencia (setembre de 1777), lo que supongue un gran avanç per a l'art major de la seda degut, especialment, a la rigida normativa que va impondre; pensem

que en esta epoca, en Valencia treballaven en l'art de la seda mes 20.000 persones. Tambe ingressà com a membre de la Real Societat d'Amics del País. Carles III li otorgà el títol de marquès de Sant Joaquin.

Ad ell se li deu l'edicio de *Instrucción metódica sobre los mueres (1789)*, abreviatio del títol complet *Instrucción metódica para establecer i dirigir una fábrica de hacer mueres a la perfección, ilustrar rasos i seties, dar asiento a las estofas de seda i de oro u plata con la descripción de una máquina por el autor para dar perfecto lustre i suavidad a los grodetures i tafetanes*.

Muigue en Valencia, als 59 anys, en el mateix barri de Velluters a on havia naixcut i residit. Fon soterrat en la capella de la Mare de Deu del Roser de l'iglesia del Pilar. El palau en el que vixque, en el carrer d'En Bany, 25, fon derrocat en el segle XX a causa de la voragine del desenrollisme constructiu, i ara només un rotul d'un carrer, que li dedicà l'Ajuntament de Valencia ciutat en 1872, recorda –en vaguetat– el seu llegat.

**Francisca Llosà Clausich
Juli Moreno i Moreno**

Fullet de "Tots els dies 9". Activitat que organisa Convencio Valencianista

ROGLE

“TOT S’HO MEREIX VALENCIA.
PER A VALENCIA ES TOT.”

CONSTANTÍ LLOBART

Abril 2026

Numero 235

EDITORIAL

L’amo catala t’ha donat un nom

A finals dels anys 70 tingue un gran exit una serie de televisio titulada **Roots** (**Raíces**, en castella). El protagoniste inicial es **Kunta Kinte**, un negre que es capturat en **Africa** i dut a **Estats Units**, a on es venut com a esclau. Lo primer que fan els seus amos es assignar-li un nou nom: **Toby**. Ell se nega a acceptar-lo, per lo que es nugat i cinglat. El capataç li diu: “El teu nom es Toby, pero vullc sentir-te dir-ho. ¿Cóm te diuen?” I ell respon: “Kunta Kinte”. Cinglada. “Quan l’amo te done alguna cosa, has de prendre-la, i t’ha donat un nom. Es un nom bonico: Toby. I te nomenaras aixina fins al dia en que muigues. ¿Cóm te diuen?” I continuen assotant-lo fins que, derrotat, ha d’acceptar: “El meu nom es Toby”.

No hi ha cap rao filologica, absolutament cap, cap, per a que **Valencia**, pronunciat de sempre en la e tancada: **València**, s’escriga oberta: “**València**”.

L'única raó es que els nostres amos nos han posat este nom i quan els nostres amos nos donen alguna cosa, hem d'acceptar-la. Però com els valencians nos resistim a assumir-ho, venen les cinglades. I lo pijor es que estes no les donen els amos, sino uns altres esclaus que tenen tan assumida la seua condició que fan a gust de bochins del seu propi poble.

Cinglada: El **Consell Valencià de Cultura** (CVC) nos acusa de tindre motivacions polítiques. En *elDiario.es* titulen: “La presidenta del Consell Valencià de Cultura considera que el cambio en el topónimo de Valencia es un tema ‘político’” (*eldiario.es*, 25-09-23).

Cinglada: Les **universitats valencianes** nos acusen de provocar una fractura per caprig. En el *Levante* se pot llegir que, segons “El Instituto Interuniversitario de Filología Valenciana (IIFV) (...) alterarlo sin criterios filológicos consolidados supone una fractura cultural y lingüística que no tiene justificación alguna”. (*levante-emv.com*, 30-07-25).

Cinglada: La **AVLI** diu que els valencians som uns ignorants en la nostra propia llengua. *El Mundo* cita el dictamen de la AVLI: “València es ‘la forma correcta, adecuada e históricamente justificada’” (*elmundo.es*, 02-03-26).

I aixina u darrere de l'atre.

En el cinisme com a bandera, el **CVC** s'atreuix a dir que defenem el toponim per causes polítiques. Perque, clar, impondre la forma catalana –de fet, substituir el valencià sancer pel català– com s'està fent, no obedix a raons polítiques; ni tampoc son raons polítiques les que duen a les administracions catalanes a invertir milions d'euros en Valencia. *The Objective* titula: “Cataluña inyecta nueve millones desde 2020 para el pancatalanismo en Valencia” (*theobjective.com*, 27-03-27). No, qué va, els catalans estan ofegant en euros als **pancatalanistes** valencians perque nos volen molt, no perque han de mantindre una ret clientelar que treballe sense descans en el seu projecte de construcció dels “**països catalans**”.

De les **universitats** no se pensen que venen raonaments manco falaces. En la notícia se diu: “el topónimo forma parte (...) de la identidad colectiva del pueblo valenciano”. ¿Des de quan el toponim “València” forma part de l'identitat colectiva del poble valencià? Si precisament es un toponim importat de **Catalunya** i el fet de que els polítics actuals, **PP** i **VOX**, se manifesten en contra es perque saben que això es lo que vol el poble. ¡Ah, no!, que quan estos sectaris parlen del poble, parlen només dels que son catalanistes; els que no estan en la seua línia son poc més que ganado.

I en la **AVLI** tenen la barra de dir que es la forma “históricamente justificada”. Aci els ha fallat la coordinació *intrapanca*. En l'article citat de les universitats, el del *Levante*, se llig: “Entre los principales argumentos que expone el documento aprobado por el máximo órgano del IIFV destaca el peso de la **tradición escrita**, que se remonta al menos a las Normas de Castelló de 1932”.

S'enten que l'única història que conta per ad estos sabuts es la que està vinculada al catalanisme; tot lo demés, lo que no forma part de la seua secta –i això inclou tota l'història anterior a l'aparició del catalanisme en València– es un error injustificat. L'història sancera del poble valencià ha segut un error.

Pero, ¿per qué eixa obsessió en canviar els noms als esclaus? Mentre continuen dient-se Kunta Kinte, seguirà tenint la seua personalitat, continuarà sent la mateixa persona que era quan gojava de llibertat, pero immers en una nova circumstància, que es l'esclavitud. Canviar-los el nom servix per a que assumixquen que ya no son la mateixa persona, ser esclaus ya no es un fet sobrevengut, es la seua essència. Els nazis anaven mes llunt i substituïen el nom dels jueus per un numero, per a acabar de llevar-los qualsevol rastre d'humanitat.

D'igual manera s'enten eixa absurda obcecació en impondre el toponim en català. Els esclaus valencians hem d'assumir que no som un poble lliure i que açò no es una circumstància passagera.

A partir d'ara, la nostra essència es la sumissió completa a Catalunya. Si l'amo català nos diu "València", aixina hem de dir-nos. (Perque això de que s'escriga oberta pero se pronuncie tancada es una maganxa que només pot convencer als més ingenus).

Eixes cinglades han pogut forçar l'espírit dels més debils, sobre tot dels chiquets en l'escola, pero no el d'aquells que nos sabem **essencialment i orgullosament valencians**.

Rogle Constanti Llobart

Una fotografia de 1903 en el context de la visita de Menéndez i Pelayo en València

L'imatge datada en 1903, en la que apareixen identificats Teodor Llorente, Roc Chabàs i unes altres personalitats destacades de la cultura valenciana junt a Marcelino Menéndez i Pelayo, constitueix un document de notable interès per a l'estudi de les xarxes intel·lectuals valencianes de començaments del segle XX. El seu valor no residix únicament en el caràcter testimonial de la fotografia, sino també en l'informació històrica que permet reconstruir sobre les relacions entre alguns dels principals representants de l'erudició, la lliteratura i l'historiografia valencianes del moment.

La referència cronològica coincideix en la visita de Menéndez i Pelayo a València en abril de 1903, un episodi inscrit en un context d'intensa activitat cultural i de consolidació de vincles entre intel·lectuals locals i figures de projecció estatal. La presència en l'imatge de Teodor Llorente, una de les personalitats centrals de la Renaixença valenciana, i de Roc Chabàs, canonge archiver i historiador de gran rellevància, suggerix una trobada d'alt significat simbòlic dins del panorama cultural valencià de l'època.

Roc Chabàs ocupa un lloc especialment destacat en este marc. Natural de Dénia, va ser una figura decisiva en l'investigació històrica i en la conservació i difusió del patrimoni documental valencià. La seua trajectòria com a erudit, archiver i editor crític el va convertir en un interlocutor de referència per als estudiosos del seu temps, i la seua relació en Menéndez i Pelayo reflectix l'existència d'un espai d'intercanvi intel·lectual entre la cultura valenciana i els grans noms de l'hispanisme de fi de segle.

La fotografia deu interpretar-se, per tant, com alguna cosa més que un retrat col·lectiu. Es tracta d'un testimoni visual de la sociabilitat culta valenciana, dels seus mecanismes de llegitimació i de l'articulació d'una comunitat intel·lectual que vinculava lliteratura, història, premsa i patrimoni. En este sentit, l'imatge permet observar la densitat d'una ret de relacions que va ser fonamental per a la configuració de la memòria cultural valenciana contemporànea.

L'interés d'este document augmenta per la circulació actual de la fotografia en rets socials, a on ha aparegut acompanyada d'una nota identificativa que la situa en 1903 i la vincula en la visita de Menéndez i Pelayo en València. Esta difusió contemporànea reforça la seua utilitat com a font per a l'història cultural, a l'hora que obri la possibilitat de noves investigacions sobre la seua procedència exacta, l'identificació completa dels retratats i el context concret en que va ser presa.

La fotografia oferix una finestra privilegiada a la València intel·lectual de principis del sigle XX. El seu estudi permet aproximar-se a un moment d'intensa producció cultural, en el que figures com Llorente, Chabàs i Menéndez i Pelayo varen compartir espais de diàlec i reconeiximent mutu dins d'un mateix horisó d'interessos filològics, històrics i lliteraris. Es tracta, en suma, d'una imatge en un valor documental i simbòlic excepcional per a l'història cultural valenciana.

Per Pedro Fuentes Caballero

La Dénia musulmana

Dénia constituïx tot un vestigi d'anacronisme que s'ha conservat des de temps remots, especialment de l'època musulmana. La seua muralla del Fortí de Daniya és un dels referents històrics més coneguts que posseïx la ciutat.

Esta muralla en el passat delimitava lo que hui coneixem com l'arraval de la Medina i que en aquells moments rebia el nom de Rabad Amir.

En la finalitat de garantir l'integritat d'esta fortificació hui està flanquejada per una barrera protectora i una teulada superior per a minimisar l'influència dels efectes del clima.

Un altre bon exemple és el barri Baix la Mar. Este barri antic té el seu origen en l'Arraval de la Mar. En l'actualitat esta zona és l'única que es conserva dels quatre arravals de l'època musulmana.

Roc Chabàs Associació

RACÓ PILOTA VALENCIANA

LLARGUES valencianes en tot lo món.

Pense que tots sabreu del nostre Or-Llargues en el XI Mundial de pilota a mà realitzat en Mendoza (Argentina) a uns onze mil quilòmetres i del 6 al 12 d'abril; guanyàrem també un argent-plata i cinc bronzes entre pilotaris hòmens i dònesh quedant subcampeons en chicons i tercers en chicones... vullc dir que les restants seleccions també nos guanyaren en Joc Internacional, One Wall i Manito... mostrant una gran preparació. A primeries d'octubre i en Monserrat (València) tenim la Lliga de Campeons Europeus a Llargues en la qual participaran 12 equips europeus que hauran segut campeons o subcampeons d'esta modalitat en els seus països; màxim nivell i eixa germanor competitiva que seguix omplint d'orgull ad este deport-sentiment-tradició que és la pilota a mà.

La nostra Federació de Pilota té per a agarrar mosques per tants trofeus, reptes mà a mà, campionats, lligues, circuits, copes, Rendiment, Jocs Escolars, Pilota en l'Escola... a Escala i Corda, Raspall, Llargues, Palma, Percha, Galocha, Frontó Valencià, Flare, Galochetes de Monòver, Pilota Grossa, Joc faller... i els entrenaments necessaris a les modalitats internacionals (més l'autòctona de cada nació organitzadora) tant de les Seleccions Absolutes com de les Jòvens que són el relleu de futur. Tenim en joc les fases finals del Mancomunitat de la Ribera Alta a l'Alt i Raspall, les finals de la Copa Diputació d'Alacant en Dènia, les prèvies dels Campionats Individuals professionals, Trofeu President de la Gtat. Valenciana; el gran Trofeu a Escala i Corda del Villarreal C.F., del 24-4 a l'1-5 en premis extraordinaris per a primer, segon i tercer classificats; el Gran Premi de Benissa "Raül Ivars" en una prèvia del millor Raspall i un repte mà a mà entre Marc Giner de Murla i Xavi Puchol II de Vinalesa, a l'Alt o Escala i Corda que té tres mil euros per al guanyador...

En la sembra d'un millor pervindre tenim les competicions Sub-15, Sub-17, Sub-19, Sub-21 i Sub-23 a les dos modalitats del món professional i sobretot eixa ilusió compartida en mostrar, ensenyar i enamorar als chiquets i chiquetes en els seus col·leges i als ja juvenets en els instituts, l'eixemplar comportament deportiu en el joc de pilota (únic o

dels pocs on s'educa als pilotaris a "donar la pilota o la falta") quan s'ha jugat al segon bot o t'ha tocat en un punt del cos que no deu fer-ho... encara que no ho haja vist ningú per la velocitat de la pilota, eixe ser legal per respecte als companys, a l'afició i per propi convenciment; gran llabor dels monitors, jugadors en actiu o ja retirats, vells aficionats... Valors que formen millors sers humans per a tots els aspectes del viure.

Aureli López

L'història de Dénia en el Museu del Joguet

El joguet va adquirir un paper important en l'identitat de la ciutat, alguna cosa que queda palesa hui en el seu popular Museu del Joguet. Es localitza dins de l'estació de trens i en el seu interior pot fer-se un recorregut per l'història de Dénia.

La seua impressionant col·lecció de relíquies en forma d'artícles infantils, la majoria d'ells datats en el segle XX, possibilita un acostament fidel a la trajectòria d'una ciutat que va lluir pels seus sorprenents recursos creatius.

En la primera planta de l'estació, podràs trobar joguets de tot tipus perfectament conservats.

La majoria d'ells fabricats a pur de materials com la fusta o la llanda, protagonistes indiscutibles de l'època, front al plàstic que posteriorment va invadir l'indústria del joguet. Barcos, cuinetes, jocs de taula, ninots o coches.

Les portes del Museu del Joguet es troben obertes pels matins i vesprades i la seua entrada és gratuïta.

Roc Chabàs Associació

LA FESTA O MISTERI D'ELIG

La celebració de la Festa o Misteri d'Elig es centra fonamentalment en els dies 14 i 15 d'agost, jornades en les quals, tots els anys, els il·licitans participen plenament, be com a espectadors, be com a actors.

El drama sacro-líric i religiós que representa la Festa està basat en els relats tradicionals que, al voltant de l'Assumció de la Mare de Deu, es varen transmetre oralment durant els primers anys del cristianisme i que foren arrellegats en els denominats Evangelis Apocrífs.

El lloc a on es fa la representació és l'interior de la Basílica de Santa Maria d'Elig i dita representació conforma l'escenificació de la mort, l'assumció i la coronació de la Mare de Deu. El conjunt del Misteri consta de diferents aspectes artístics i històrics-religiosos. Actualment constitueix l'única peça d'estes característiques que segueix representant-se en l'interior d'una església, gràcies a una bula pontificia, otorgada pel papa Urbà VIII, puix, en acabar el Concili de Trento, es van prohibir esta classe de representacions en l'interior dels temples. Es pot afirmar que la seua pervivència és única i que, fins a l'actualitat, no ha patit cap interrupció en el temps des de que començà a representar-se. Els orígens de la Festa o Misteri d'Elig es situen en època mitjana, encara que, per falta de documentació, és difícil datar-los en exactitud.

Són dos les tradicions que se relacionen en el seu naixement: una d'elles vincula la creació de la Festa al moment de la conquesta de l'Elig musulma per Jaume I, en l'any 1265; la segona seria posterior i estaria lligada a la miraculosa aparició o Vinguda de l'imatge de la Mare de Deu cap a 1370. Segons conta la tradició fou trobada en la plaça il·licitana, dins d'una arca de fusta i junt ad ella el llibret de representació o consuetat. De tota manera, els treballs d'investigació portats a terme al voltant del teatre mitjà i particularment d'esta obra, pareix ser que situen com a època més probable del seu origen, la segona meitat del segle XV.

Algun autor ha considerat que este dramasacroliric es podria considerar com una obra operistica; en realitat la representacio es totalment cantada, i arriba a prendre eixos maticos.

En un primer moment este drama liliturgic fon interpretat per una important capella d'instrumentistes i cantors existent en l'iglesia de Santa Maria d'Elig, arribant al seu maxim apogeu en el sigle XVIII. La seua desaparicio en l'any 1835 feu que cantors aficionats de la ciutat, preocupats per assegurar la continuïtat de la representacio del Misteri, la prengueren al seu carrec. En l'actualitat son els membres de la Capella del Misteri d'Elig, en vora setanta adults i trenta chiquets, els que escenifiquen/interpreten el drama assuncioniste.

Resulta espectacular la posada en escena, especialment el desenroll de les aparicions dels personages celestials que davallen i ascendixen des de la cupula (mija taronja) de l'iglesia, convertida en la porta del cel per a l'ocasio. Es conseguixen uns efectes espectaculars per mig del montage d'una complexa tramoya. El Misteri d'Elig, la mes genuïna senya d'identitat cultural ilicitana i del Patrimoni valencià, fon proclamat en l'any 2001 per la UNESCO, Obra Mestra del Patrimoni Oral i Immaterial de l'Humanitat.

Text tret del *Rogle*

Francisco I de França

El 28 de juny de 1525, despuix de la seua derrota en la batalla de Pavía, el rei de França, Francisco I, va aplegar a terres valencianes en condició de presoner. Va desembarcar en el Grau de València i, al sendemà, el 29, va fer la seua entrada en la ciutat cap a les tres de la vesprada, a on va ser instalat en el Palau Real.

Pocs dies més tart, l'1 de juliol, va ser traslladat al castell de Benissanó, a on va permanéixer durant quinze dies baix custòdia. Finalisada esta estància, va continuar el seu recorregut cap a l'interior, passant per Requena fins a aplegar a Madrid. En la capital va residir primer en la casa de don Ferrando Luján i a continuació en el propi Palau, a on va permanéixer fins a abril de 1526, a l'espera de que es resolguera la seua situació despuix del conflicte.

Una sopa de tito molt aprofitada

Fa molt de temps, tant que ya no puc enrecordar-me, vivia un home molt sabi. **A sovint**, la gent acodia a sa casa a demanar-li consell. En Fausti, que així se nomenava, sempre estava de bon humor i disposat a ajudar al seu proxí en lo que fora menester.

Cert dia, un comerciant de teles, que estava de pas en la ciutat, **atret** per la fama d'este, decidi visitar-lo i demanar-li opinió sobre els seus negocis, portant-li com a regal un fermos **tito**. En Fausti, molt honorat, invità al comerciant a sopar i **hostajar-se** eixa nit en sa casa. ¡Ni qué dir de l'excelent sopar que prengueren preparat en el tito!

Al sendema, el comerciant reanudà el seu viage, complagut d'haver conegut a un home tan ilustre i que tan be l'havia aconsellat.

Alguns dies mes tart, els dos fills del comerciant anaren a la ciutat per a participar en la Fira del Teixit i, **en acabant**, passaren per la casa d'en Fausti.

–Bon dia, en Fausti, som els fills de l'home que li regalà un tito – se presentaren els jovens.

En Fausti, fent honor a la seua hospitalitat, **afalagà** als jovens comerciants en sopa de tito.

Una semana despres, dos homens tocaren a la porta d'en Fausti.

–¿Quí son vostres? – preguntà en Fausti.

–Som els veïns de l'home que li regalà un tito– contestaren els homens.

En Fausti començà a estranyar-se de la situació, en especial, perque sospitava que estos, a l'igual que els fills del comerciant, tampoc havien vingut a demanar-li consell i començà a lamentar-se d'haver acceptat aquell tito. No obstant, fent honor a la seua educació, invità als seus hostes a dinar.

Passà una semana mes i una família sancera se presentà en casa d'en Fausti, demanant hospitalitat.

–I vostes, ¿quí son?– preguntà en Fausti.

–Som els veïns dels veïns de l’home que li regalà un tito– contestà el pare de família.

Llavors, en Fausti va fer com si s’alegrara i els invità a passar al menjador. Al cap d’un temps, aparegue en una enorme sopera plena

d’aigua calenta i començà a omplir els tassons dels invitats. Despres de provar el liquit, u d’ells exclamà:

–Pero... ¿que es aço, ilustre senyor?

¡De veres que mai havíem provat una sopa tan **dessaborida!**

En Fausti se llimità a respondre:

–Esta es la sopa de la sopa de la sopa de tito que en molt de gust els oferixc a vostes, els veïns dels veïns de l’home que me regalà el tito.

I així es com en Fausti sabe una vegada mes estar a l’altura de les circumstancies, demostrant que sempre sabia tractar als seus hostes de la manera correcta.

Adaptacio d’un conte sufi

M. S. S.

Text tret del *Rogle*

José Francisco Pelegrín Romeu i Parras

El lloc a on va ser eixecutat el guerriller Romeu correspon a l'actual plaça del Mercat de València, un espai que, durant un temps, va aplegar inclús a ser conegut popularment en el seu nom en recort d'aquell tràgic succés. Este héroe saguntí, que es va alçar contra l'ocupació napoleònica en defensa de la seua terra, va ser ajusticiat el 12 de juny de 1812 per orde del mariscal Suchet. L'eixecució no va ser un fet aïllat, sino un acte delliberat d'escarment, pensat per a infondre por entre la població valenciana i sofocar qualsevol intent de resistència.

No obstant, llunt de borrar la seua memòria, aquell acte de repressió va convertir a Romeu en un símbol de valentia i dignitat. El seu sacrifici va quedar gravat en l'història de València com a eixemple de la lluita per la llibertat en temps d'adversitat, i la plaça a on va perdre la vida va passar a ser, durant anys, un lloc carregat de memòria i significat per als valencians.

Mª Ampar Masià Carrascosa

Dénia recorda a Roc Chabàs en el 182 aniversari del seu naiximent

Dénia commemora un nou aniversari del naiximent de Roc Chabàs i Llorens, una de les figures més rellevants de la seua història cultural. Sacerdot, archiver i historiador, Chabàs va ser un intel·lectual de primera magnitud l'obra del qual va contribuir de forma decisiva al coneiximent del passat de la ciutat i del conjunt del territori valencià.

Naixcut en Dénia el 9 de maig de 1844, en el sí d'una família acomodada de comerciants d'orige francès assentada en la ciutat des del segle XVIII, Chabàs va cursar estudis en el Seminari de València i va ser ordenat presbíter en 1868. Des de molt pronte va destacar per una sòlida formació humanística i per una vocació investigadora que acabaria definint tota la seua trayectòria.

La seua primera gran aportació va aplegar en la publicació de *l'Història de la ciutat de Dénia* (1874-1876), obra pionera que va supondre una autèntica fita en l'historiografia local. A través d'un treball rigorós sobre fonts documentals, Chabàs va establir bases sòlides per a l'estudi del passat denier i va fixar referències que encara hui conserven valor.

La rellevància de Chabàs es va ampliar de manera notable quan va passar a eixercitar el càrrec de canonge archiver de la Catedral de València, funció que va assumir en 1891. Des d'eixa responsabilitat va desenvol·lar una llabor intensa d'ordenació, conservació i estudi del patrimoni documental de la Sèu, convertint-se en una figura clau per a l'història de l'archivística valenciana.

Una atra de les grans fites de la seua trayectòria va ser la fundació i direcció de *l'Archiu*. Revista de Ciències Històriques, publicada entre 1886 i 1893. Esta revista es va convertir en una plataforma intel·lectual de referència, en col·laboracions de destacats especialistes de l'època, i va consolidar a Chabàs com un historiador de mètode rigorós, atent a les fonts directes i a l'investigació crítica.

L'obra de Roc Chabàs va deixar una empremta profunda en Dénia i en la cultura valenciana. El seu nom segueix associat a la recuperació del passat local, a la defensa del patrimoni i a una manera moderna d'entendre l'història com a coneixement documentat i al servei de la societat.

Més d'un segle després de la seua mort, ocorreguda també en Dénia en 1912, la seua figura manté plena vigència com un dels grans referents intel·lectuals naixcuts en la ciutat.

Roc Chabàs Associació

“El crit del Palleter” És una de les expressions més potents de la memòria històrica valenciana. Resumix el moment en que Vicente Doménech, “El Palleter”, un home humil de l'horta, va alçar la veu en València contra Napoleó en 1808 i va convertir un gest popular en un símbol de resistència col·lectiva.

La seua força no està solament en el fet històric, sino en lo que representa: l'irrupció del poble pla en un moment decisiu, la dignitat front a l'ocupació i la capacitat d'una veu senzilla per a encarnar

el sentiment de tota una ciutat. Per això, més que una frase, “El crit del Palleter” és una imatge de rebeldia, orgull valencià i defensa de la llibertat.

En l'imaginari valencià, eixa expressió ha quedat com un emblema de valentia cívica: l'instant en que un home sense poder polític ni militar es va convertir en símbol d'una reacció històrica que va transcendir la seua pròpia persona.

Per Pedro Fuentes Caballero

Fa uns dies que s'han complit 319 anys de la Batalla d'Almansa (25-04-1707). Tot escomença en 1700 en morir sense descendència Carlos II “El Hechizado”(últim rei espanyol de la casa d’Austria), que va fer testament a favor de Felipe d’Anjou com a rei.

Finalment varen lluitar dos candidats (Felipe d’Anjou i l'Archiduc Carlos) pel tro, iniciant-se la Guerra de Successió. Esta guerra a nivell europeu enfrontava per un costat a França i per altre a Portugal, Anglaterra, Àustria, Saboya i Holanda.

Estes nacions veen en preocupació una futura unió d'Espanya i França. Dins de la península l'enfrontament era entre la Corona de Castella i la Corona d'Aragó. La guerra dividia als Valencians entre Maulets i Botiflers.

Els Maulets defenien a l'Archiduc Carlos ya que la casa d'Àustria tolerava els Furs (havia promés que les terres que treballaven els serien entregades en propietat) i els Botiflers recolzaven a Felipe d’Anjou que defenia un model monàrquic basat en el centralisme polític (Borbons).

La paraula Maulet és un diminutiu de la paraula d'orige musulmà “Maula” (persona subordinada a una atra). Dins dels Maulets podem trobar els llauradors, la Burguesia, els Gremis, el Baix Clero i la Baixa Noblea. Dins dels Botiflers (ve de la paraula francesa Beaute-fleur en referència a la flor de lis Borbònica) estava l'Alt Clero terratinent i l'Alta Noblea, ya que Felipe els havia promés defendre els seus interessos continuant en el pagament d'imposts exagerats per part dels llauradors cap a ells.

Entre els Maulets destacarà Joan Batiste Basset que va aplegar a ser el seu líder mes destacat.

Va nàixer en València en 1654 dins d'una modesta família. Exiliat des de jove en el Milanesat, quan va començar la guerra s'enrolà en la flota de l'Archiduc Carlos i va protagonitzar la sublevació dels Maules en el Regne de València (va desembarcar en La Marina en 1705) ja que Felipe V duya uns anys regnant despòticament en la Península.

En desembre del mateix any despuix de conquerir terreny des de la Marina, Basset va aplegar a la ciutat de València i va començar el govern Maulet en la ciutat i Regne de València. Finalment Basset va ser encarcerat pels borbons (presó d'Alacant i Fuenterrabia) fins a 1719 en que va ser desterrat a Viena a on va morir uns anys despuix.

El resultat de la guerra va ser que Felipe V va continuar com a rei, anul·lant els Furs del Regne de València despuix del Decret de Nova Planta el 29 de Juny de 1707. Lo únic que va quedar vigent varen ser les lleis de Castella.

Les conseqüències d'aquella guerra varen ser molt dures per als valencians, ja que vàrem tindre una abolicció dels nostres Furs (el nostre Dret Civil propi, es a dir el Conjunt de normes històriques i forals que regulen les relacions civils en la Comunitat Valenciana).

Els Furs que varen ser promulgats pel Rei Jaume I en el segle XIII, despuix de la conquesta de València. Varen ser jurats davant les Corts Valencianes en 1261 i traduïts al valencià, donant un marc legal propi per al Regne de València. Estos Furs regulaven herències, matrimonis, contractes, lloguers, delictes, adopcions i penes.

En 1707, els Decrets de Nova Planta varen abolir el dret civil valencià com a castic pel respal a l'Archiduc Carlos, imponent lleis castellanques.

L'estatut d'Autonomia de la Comunitat Valenciana de 1982 va otorgar capacitat a la Generalitat per a mantindre, modificar i desenrollar el seu dret civil foral. La reforma del mateix en 2006 va reforçar esta autonomia, permetent lleis sobre règim econòmic matrimonial, custòdia compartida, parelles de fet etc. En canvi, en 2016, el Tribunal Constitucional va anul·lar 3 lleis valencianes per considerar que el dret foral no estava vigent en 1978.

Actualment, la recuperació plena del Dret Civil Valencià s'enfronta a obstàculs constitucionals i polítics per a poder tindre una competència legislativa valenciana similar a altres autonomies com Navarra, Aragó o Catalunya.

També nos va dur l'eixida de la nostra volguda Llengua Valenciana de tots els documents oficials. El castellà va passar a ser la llengua de l'administració. Els ilustrats ya no escrivien en Valencià ya que el castellà va ser considerat com la llengua d'expressió en els ambients cults.

Una altra conseqüència de est guerra que es pot vore hui en dia és el pas de Gibraltar a sobirania Britànica per mig de la Pau de Utrecht (1713) en que es va firmar el fi de la guerra: Felipe va conservar la corona pero va entregar Flandes, Luxemburg, Milà, Nàpols i Cerdenya a Àustria, Sicília a Saboya i Gibraltar i Menorca a Anglaterra.

Per a concloure, dir que el fet de la derogació de lleis valencianes en 2016, la nostra finançació per sempre deficitària, el corredor Mediterràneu, els nostres ports, etc, deuria desembocar en que no hi haguera mes Maulets i Botiflers en el Nostre Regne de València i que tots anaren a una per a conseguir coses que se nos neguen i que atres comunitats si tenen sent iguals que nosatres.

També els demanaria a tots els polítics valencians que miren per la nostra Comunitat Valenciana i no pels seus partits polítics com sempre fan. És bo recordar La Batalla d'Almansa i les seues conseqüències, per a vore com una volta mes l'Archiduc Carlos va prometre moltes coses als Maulets que despuix no va complir, intentant per atre costat atraure a la noblea valenciana (Botiflers), per acabar en no complir en ningun de la nostra terra com sol passar. Crec que hui, més que mai, deuríem treballar tots per la nostra terra, les nostres lleis, la nostra Llengua Valenciana, les nostres costums, les nostres festes etc. Que Maulets i Botiflers sapiam qui és el nostre enemic i no gastem forces per a barallar entre nosatres, ya que tots tinguen un mateix objectiu: La nostra Comunitat Valenciana.

Paco Llinares Pascual

L'ANY DE JAUME I: 750 ANYS DE LA COMMEMORACIÓ DE LA MORT

Recordem al rei que va fundar el Regne cristià de València i va marcar la nostra història per sempre. El seu llegat continua viu en la nostra identitat, cultura i dret.